

Nietzschejeva rešilnost

Janko M. Lozar

Negotovi so prsti nad tipkovnico. Morda enako negotovi kot prsti zatrapanca, ki se napravlja pisati prvo ljubezensko pismo. In morda bo tudi držalo, da je prava tista filozofija, ki te spravlja v prav takšno, malone ljubezensko zadrego. Če nadaljujem s priliko, naj napovem, da bo beseda, ki se ima tu izliti na papir (hvaležnost uredništvu, ki je svetovalo »neznanstveni« pristop k pisanju, je komaj izmerljiva), enako trdna, kakor je ljubezenska beseda: kot diamantna nuja izpovedi.

Friedrich Nietzsche je zame tisti tuhtač, ki me je v odraščanju pritegnil v mišljenje, ne da bi se mi sploh bilo treba posebej zavedati, da mislim. Zakaj? Ker sem v njegovem vihtenju kladi diva misli prepoznal brnenje stremenca svojega mišljenja in predvsem občutja, ki sem ga črpal iz neposrednega okolja. Pomagal mi je dojeti, da moje malo občutje in mišljenje, ki sta bila prežeta s sumom, da okolni svet trpi za izgubo smisla – in to celo bolj ali manj nevede –, nista samo moje malo občutje in mišljenjce, pač pa zgodba, ki se odvija v svetu že precej zajetno obdobje časa. Da sem pravzaprav umeščen v velikansko zgodbo izgubljanja smisla, ki ni samo moja zadeva, še manj zadeva zgolj mojega malega belokranjskega okolja, pač pa kar – reci in piši – zadeva usode evropskega človeštva, kulture, duha. Da sem del zgodbe, ki se je pričela odvijati davno v začetkih stare Grčije in v času prvih judovskih in evangelijskih skupnosti. Ta uvid v rastoči nihilizem me je nagovoril, naj podrobneje raziščem, kaj je s tem mojim malim občutjem in mišljenjem. Še preden sem se ovedel, da naj bi bil nekdo, ki se imenuje mislec. Skratka, Nietzsche me je rešil moje indolentne, najstniške male misli, ki zna biti zares pogubna: misli, da je moje mračno občutje samo moje, da me nihče »ne šteka«. Rešil me je v občutek pripadnosti veliki zgodbi, velikemu, daleč nazaj in tudi naprej razpotegnjenemu času sveta. Rešil me je v svet. Tako najstniško razbolelega v izgubi sveta in doma mi je znal poiskati veliki dom in mi povrniti svet.

Za to sem Nietzscheju najbolj hvaležen. Kajti še danes, ko sem se ustrezno izobrazil do doktorskih višav znanosti, objavil kak ducat »izvirnih« znanstvenih člankov in kakšno znanstveno knjigo, in po slabih desetih letih pedagoškega gojenja filozof-

ske misli pri mlajših, v meni nekako vztraja, noče stran razlika med mano kot človekom občutij-misli in človekom kot filozofom, mislecem.

Ta razlika, ki vztraja sama od sebe, morda spontano pritrjuje tisti Nietzschejevi tezi, ki pravi, da je prava volja do moči afirmacija razlik. Nemudoma, še preden se porodi trenutek, pa se oglasi pomislek, ki je Nietzschejev in naknadno tudi moj, da se je treba posebej skrbno otresti naivne predstave o svobodi subjekta volje, ki naj bi se odločil za – potrjevanje razlik. Kakor če bi stal nad deročim potokom in mu odredil: »Deri!«

Problem Sokrata, Platona in platonizma za ljudstvo; resnični svet, ki je počasi, z jekleno nujo nezadržnega napredovanja, pravzaprav nazadovanja, počasi postal bajka; čredna morala duha maščevalnosti, nesmrtni madež samozagrešene samonaveličanosti na platnu evropskega duha; dekadenca in nihilizem vseh velikih asketskih idealov; veliki podedovani greh uma in brezumje religioznih imperativov; problem znanosti kot duha teže, ki ne premore zvestobe življenju; skozi celotno zgodovino evropskega duha toliko opevana vest kot zgolj črv krivde, ki se je zavrtil v izgubljeno nedolžnost Evropejčeve duše; filozofija pojmovnih mumij in zgrabljanja biti kot poslednjega dima izpuhte realnosti; Zemlja kot kotiček nezadovoljnih, ošabnih in odvratnih stvorov, ki se nikakor ne morejo znebiti globoke nejevolje nad sabo, izguba tal pod nogami in nebes nad glavo v svetu, ki ga obkroža le še nepredirna noč niča; in še in še, globlje, višje, vedno ostreje dalje – kako lahko po tem nizanju silovitih kritik (in samokritik) še rečem, da me Nietzsche navdaja s hvaležnostjo? Sem mar – se moram vprašati – tudi sam zgolj tisti duh teže in maščevanja, da lahko olajšanje začutim le ob tovrstnih kanonadah? Tako kot človek, ki ga potegneš iz njegovih katranskih globin le, če mu spregovoriš o lastnem brodolomu?

Zdaj sem že nekoliko bliže namigu na rešitev Nietzschejeve enigme. Da, tudi sam sem taisti duh teže, gorim v istem prastarem plamenu asketskega ideala, ki ga velja ugasniti (kot nadležno luč na koncu tunela), jaz sam sem nihilist in izpostava orjaške dekadentne resnice biti resentimenta. Enako kot Nietzsche. To je *moja* zgodba, zgodovina tudi *mojega* duha. Kam meri moj namig? Kam drugam kot v smer razbitja prastarega, metafizičnega predsodka v absolutnost nasprotij. Kar je absolutno do-

bro, ne more biti oplazeno z zlom, prekletost je pred svetostjo absolutno zaklenjena v plavž peklenjskih muk, kratkost nog laži je absolutno krajša od in nesoizmerna z dolgonogostjo resnice, ljubezen absolutno ne more dišati po sovraštvu ...

Kdo od zaljubljenecv, kdo od udeležencev v prastari in vselej neizčrpno sveži drami ljubezni ne pozna situacije, ko nad ljubljnim izliješ najtemnejši žolč in zagrižeš v telo najdražje ti duše z najbolj brezčutnim septičnim ugrizom? Kdo od ljubečih ne pozna trenutkov, ko z mačeto besede zarežeš v najkrhkejšo in najprestižnejšo tvarino partnerjevega kozmosa, in to storiš najbolj brezobzirno? Pa vendar – o, ti skrajno neprijetna plava zver – ne narediš tega pogosto ravno zato, ker brezkompromisno ljubiš? Mar ne bi mogli reči, da je čuteča misel ljubezni, ki se zavihti najvišje v globino, ravno tista, ki si prizna, da tudi njen najčrnejši »Ne« pravzaprav sodi v elementarni nabor njenega najsvetlejšega »Ja«? Da je najbolj brezdanja odkritost oduševljenega telesa duha? Da lahko izbruhneš v najbolj brezdanjem resentimentu le tedaj, ko najbolj brezkompromisno – ljubiš? In da ob priznanju lastnega nihilizma premoreš zadržanje, ki se najjasneje zrcali v dopoldanskem, s soncem obsijanem miru Kamniško-Savinjskih Alp, ko stopaš po hrupni Slovenski cesti proti Bežigradu?

Ob vsem tem napletanju bi se lahko vprašali, ali smo sploh kaj bližje rešitvi. Rešitvi od česa? Ugankarstvo je najsočnejša hrana in najbolj živahna lakota vsakega tuhtača. In ne skrivnostnost. Pred skrivnostjo se poklekne, pred uganko noga zapleše v nemiru namigovanja. Pa pojdimo k drugemu namigu na odrešitev od sovje dvoumnosti rezonirajočega duha, ki za popkom sveta skriva srhljivo mrzlo drobovje.

Heidegger kot sicer eden najhvaležnejših bralcev Nietzscheja – spomnimo, da je bil šele on tisti, ki je z nedvoumno prodornostjo pokazal, da Nietzsche ni zgolj nekakšna romantično zasnjana in zagrenjeno temačna, pesniška duša, pač pa tudi in predvsem mislec, filozof *par excellence*, ki so ga nasledili kvečjemu slabotni ponavljalci – je v nekem bazičnem momentu drame tuhtanja daleč zaostal za Nietzschejevo najbolj brezdanjo mislijo. Tudi on je, kot se menda spodobi za vsakega velikega duha, izročilo kritiziral s pojmovnim skalpelom. Ta pri njem sliši na ime nesamolastnost in vulgarnost razumevanja časa in biti. Toda od Nietzscheja ga ločuje neka usodna razlika: za Heideggerja namreč očitek nesamolastnosti ali neavtentičnosti sploh ni očitek. In vulgarnost v razumetju biti časa ni nič vulgarnega. S tem namreč po Heideggrovih besedah ni mišljeno nič moralnega. S trditvijo, da je bil Hegel v razumevanju časa

vulgaren, ni mišljeno nič vulgarnega. Očitek neavtentičnosti eksistence ni očitek, saj ne meri na nič neavtentičnega – bi lahko to evidenco Heideggrove občutenjsko-mišljenjske drže navezali nazaj na najvišjo življenjskosvetno evidenco brezkompromisno ljubečega? »Ti, draga, v bistvu nimaš pojma. To, o čemer govoriš, nima blage veze z ničemer. Ne premoreš najmanjšega uvida v resnico najinega razmerja. Ti si vulgarna in neavtentična. Ampak – v tem ne smeš prepoznati nič negativnega. To je pač tvoj najpogostejši način biti. No, pravzaprav tudi moj ...« »*Schmale Seelen sind mir verhasst. Da steht nichts gutes, nichts böses fast*,« pravi ena od porogljivo jedkih pesmi v *Veseli znanosti*. Duh maščevalnosti, ki se ne prepozna v lastni maščevalnosti – če formuliram nekoliko bombastično –, je največja nevarnost evropskega človeštva. Od tod žabje hladno drobovje tega duha teže – kar povejmo naravnost – kot prevladujočega duha znanstvenosti. Ne tič ne miš. Očitam ti, da nimaš pojma, ne da bi ti to očital. Očitek, ki vselej hkrati ni več očitek in še ni očitek. Jeza, ki ni jeza. Bes, ki ni bes.

Vemo, kam moj pes iz mojih kleti duše moli umazano taco. Ne samo k Platonu, Aristotelu, Avguštinu, Heglu in njihovi zgovorni resnici časa kot zdaja. Tudi k resnici indiferentne igre označevalcev, tudi k ravnodušni igri simbolnega, ki me kreira, še preden se znajdem v njej, in ko se prepozno prepoznam v njej, sem šele stopil vanjo, v tej mojstrski pirueti deloholikov pojma, ki se ponašajo s tem, da je iskanje izgubljene polnine biti strukturno nujna, ter da je zgolj posledica logike idej, ki se igra sama s seboj. Igra se igra sama. Menda se ja ne bomo ogrevali za kar koli vselej že preteklega ali prihodnjega, saj smo vselej že preigrani in izigrani. Bodimo raje pametno pojmoholični, tako da se priličimo hladnokrvnosti izvirnega hlada diferencirajoče indiferentnosti!

Tuhtač v meni si v tem trenutku ni ničesar olajšal. Kako pa naj zdaj mislim razliko med Nietzschejevo rešilno trditvijo, da so, v nasprotju z naivno metafizično vero v absolutna nasprotja, vse stvari in nasprotja zazankana v eno, in nerešilnostjo trditve, da je različno lahko samo tako, da je isto v različnosti? Tretji namig je bil kar se da mimogrede podan. Imenuje se demon ravnodušnosti.

Pri Heideggro je eksistencialnost tisto razumevanje, ki ga gre kar se da vzvišeno razločevati od zgolj eksistencialnosti samopozabljenega razumevanja. Ki ni na ustrezni višini zastavljene naloge. No, lahko pa je zraven, kot hvaležno nazoren primer vulgarno napačnega. Se še spomnite primerjave z ljubečim? Pri Heglu se imenuje iskreno: ravnodušnost. In tudi pri hegllov-

cih enako. Ampak – bi se v meni na kratko in sladko zasmel temni demon Friedricha – kako naj se zdaj začnem za to hladnost ravnodušnosti velepametnosti – ogrevati? Potrebujem pomoč. Je kdo tu, da me tresoče nevednega popelje v ta hram učenosti? Je tu kak subjekt, za katerega predpostavljam, da ve? Ah, koliko zarečenega kruha se človek naje v ljubezni! Kolikokrat se osmeši, ko jame v tej najljubkejši in najbolj zverinski drami držati pozo! Vam zaupam smešnico lakanovstva? Na uho to novico, v tem ko smiselno nadaljujem Žižkovo: kot je bilo v krščanstvu prepovedano brati svete spise in je bilo v marksizmu prepovedano brati Marxa, je v psihoanalizi prepovedano brati Lacana. Kako? Kaj misliš s tem? Da ne bi niti slučajno niti pomislil ne, da ne bi, ne! Kakšno drenjanje okoli velikega drugega na veliki tribuni svetovnega duha neki! Očitno nisi dovolj pameten, da bi dojel veličino kritične misli, ki spotika *sujet supposé savoir*. Vsaka substanca je za samozadostni status subjekta vselej že prepozna. Trpiš zaradi te samoizgube? Pridi, odreči se naivni zagretosti za polnost lastne substance, pridi, te bomo popeljali k Njemu. Le naj te bo strah. Strah te bo osvobodil samega sebe. Ampak, da ne bi slučajno! Ne, niti pomisli ne, da ne bi! Kakšen pridigar neki? Kakšna referenca na starozavezno naveličanost brez haska truda pod soncem neki? Kakšna rešitev v strahu božjem neki! Strah naš vsakdanji je menda ja povsem človeški, tako zelo zelo človeški!

Vsako ljubezensko razmerje je obdarjeno z rešilnim, če se zmore tu in tam izkusiti v dialogu čistega gneva. In samo tisti

ognjeni pes, ki dejansko izbljuba strupeno puhtečo sapo blatnodolsko, se lahko reši v drugega ognjenega psa, ki diha zlato sapo. Tako. Jaz sem se v tuhtalskem ljubezenskem razmerju izbljuval. Lahko sapo je zadihala moja duša. Začela je dišati po zrelih figah. Z vrta z jadranskega otoka, ki me v tem trenutku vabi iz dalje v svoj razgreti objem. Še skala na njem ne premore hladnokrvnosti ravnodušnosti. Še skala, ki zori v njegovi razgreti prsti, je gorka.

Zastavil si bom svojo uganko, ki se rada spogleduje z Nietzschejevo uganko vseh ugank. Od nje duša zakiha, kajti od skrivnosti se dobi le plitvo, kot se le da plitvo dihanje.

Kako mi je razlikovati med vselejšnjo zvozanostjo vselej hkratne vselej že istosti vselej ne še razlike, ki nikoli nima nič časa, in pomujanjem zvozanosti pomujanja istosti in pomujanja razlike, ki daje času čas?

Dovolj. Uganka zna biti slajša od najslajše fige, če ji pustimo biti uganka, tako kot bo že treba figi pustiti biti figa, da jo lahko ... Ja kakšna pametna! Še enkrat in dokončno, dovolj! Ah kako pamet rada odleti stran. In se zna v tem prekleto dobro pomujati. Zavoljo človeškega, vse preveč *premalo* človeškega na tem našem preljubem svetu! Ki nikoder nima konca samo zato, ker je Zemlja tako nebrezinteresno okrogla. Okrogla, kot so okrogli udi odalisk, ki počasi bredejo vedno globlje po vodi in nas vabijo za sabo. Tako zelo nebrezinteresno, kot je znal svojo stvaritev zreti stari dobri, tako silno narobe razumljeni Pigmalion. ●

DOWNSHIFTING

je zamenjava karierne poti za preprostejše življenje, čim manj odvisno od materialnih dobrin.

PREMISLEK O NOVIH OBLIKAH DELA V JESENSKI ŠTEVILKI REVIJE RAZPOTJA.

PRISPEVKE POŠLJITE NA ELEKTRONSKI NASLOV urednistvo@razpotja.si DO 30. 9. 2014.